

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

2·77
februari

SOCIALMEDICIN • MILJÖFRÅGOR • HANDIKAPP

Tidskrift för Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka

pris 3:—

18155

14521

Skönhetsalongen i centrum

Specialister i klippning

SASSON

Diplomerad personal

Brudklädsel

ALLTID SENASTE NYTT FRISYRMODE

Ingång från Nygatan 11

MITT EMOT EPA

Luleå

Vi talar: Engelska, spanska, finska.

Paketpris
Tvätt-
mangel **2275:-**

tvättm. i parti
MED OBETYDLIGA SKÖNHETSEL
1475:-1675:-

Köp Svenska
GYLINDA
TVÄTT- OCH DISKMASKINER!!!
HÖGSTA BETYG AV KONSUMENTINSTITUTET
Där för mest köpt!!

LINDVALLS!
Förstas i tvätt-disk-kyl-frys. Valend. C.
PST: 50:- för din gamla diskmaskin mot nya Hoover!

Skeppsbrogatan 26, Luleå. Tel. 0920-221 10

Presenten finner Ni hos Presenten

Presenten

Storgatan 55. Piteå. - Tel. 121 47
Storgatan 44. Luleå - Tel. 696 96Storgatan 25, Härnösand (Nyöppn.)
10% till tidn.läsare under feb. mån.
om annonsen medtages.

PYNT

FILTTAVLOR

GÖR-DET-SJÄLV-TAVLOR

Skicka oss 1:— i frimärken så får du katalogen med 66 modeller därav 36 i färg att välja på. Vi är redan 1 000-tals som gör Pynttavlor.

HOBBYAFFAREN PYNT AB

Storgatan 51, 951 31 Luleå

Marabous stora frukost succé

Start! är gjort på knapriga rostade havreflingor och annat gott och nyttigt. Finns med och utan russin. Härligt till mjölk, fil och yoghurt.

Marabou

Start! är inte skrymmande.
Jämför vikt och kilopris.

Status

Organ för Riksförbundet
för hjärt- och lungsjuka

nr 2 1977 årgång 40

Ansvarig utgivare: Tord Axelsson

Redaktör: Erik Ransemar

Förbundskansli:

David Bagares Gata 3, 1 tr, Sthlm

Postadress: Box 3196,

103 63 Stockholm

Telefon: 08/23 15 30

Postgiro: 95 00 11 - 7

Tryckeri:

Axlings Tryckeri AB,

Södertälje

Prenumerationspris:

Helår 25:—, medlemspren. 10:—

Ur innehållet:

Gunnar Nilsson skriver om skolan
som arbetsmiljö Sid 5

Gustav Englund har rest i DDR och
i Polen Sid 8

Karl-Heinz Hernried presenterar
Arne Jones i text och i bild
Sid 12—13

Hur ser läkarna på framtidens före-
tagshälsovård Sid 14

Bildkryss sid 17

Omslagsbild: Mark Markefelt

Foto sid 5 och 14: Mark Markefelt
sid 6 och 10: Hernried

Snart 1/2 miljon människor som har förtidspension

En utredning från AMS slår fast det som vi framhållit i flera le-
dare under årens lopp. Samtidigt med att antalet personer i arbets-
kraften — ett i och för sig tveksamt mått — ökat mellan 1970 och
1975, har antalet personer över 55 år minskat från 763 000 till
739 000.

Äldre och s k handikappade slås med andra ord ut från arbets-
marknaden i en allt kraftigare takt. Vi pekade i januariledaren på
den grundläggande faktorn bakom utslagningsfenomenen. Fenome-
net hör samman med vårt produktionssystem eller med den nivå
detta system befinner sig på. Därmed inte sagt att fenomenet bör
accepteras. Men det bör uppmärksammas som något som primärt
hör ihop med produktionssystemet och inte med en liberalare so-
ciallagstiftning.

Berglind/Lindquist visade i Utslagningen på arbetsmarknaden
år 1972 att männen i åldrarna 55—64 år under perioden 1967—1971
råkat ut för en nedgång i sysselsättningen, mest dramatisk för de
ogifta männen. På några få år hade andelen bland de ogifta männen
minskat från 3/4 till 2/3.

AMS undersökning bekräftar de äldres svårigheter att sälja sin
arbetskraft på 70-talets arbetsmarknad. De äldre — och märk väl
att med äldre menas här personer som är över 55 år — hade år
1975 i genomsnitt dubbelt så lång arbetslöshet som dem i åldrarna
36—44 år. Att arbetslösheten procentuellt sett inom respektive
åldersgrupp är högre bland männen mellan 55—66 år än bland
övriga åldersgrupper vet vi också. Det visade Berglind/Lindquist
genom att undersöka arbetslösheten åren 1962—1970. Förhållandet
ser ut att vara detsamma under 70-talet enligt AMS undersökning.

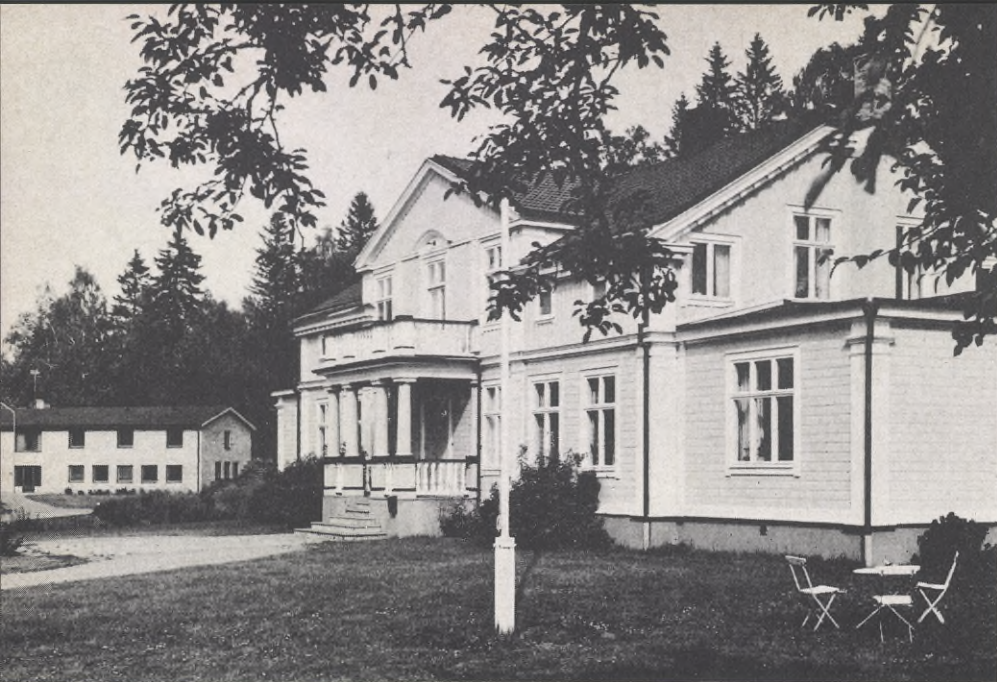
Kompensationen för de utslagna har mer och mer blivit förtids-
pensioneringen, inte arbetslöshetsförsäkringen eller aktiva arbets-
marknadsåtgärder. Antalet förtidspensionärer har ökat från 143 000
år 1960 till 289 000 i januari 1975. Det är en fördubbling på fem-
ton år.

Att det är fråga om utslagningsfenomen och inte sjukdomsfe-
nomen visar den kraftiga regionala variationen. En undersökning från
januari 1972 visade att 40 % av männen i åldrarna 63—66 år i
Jämtland hade förtidspension. I Västerbotten var det 38 %, i Norr-
botten 36 % och i Västernorrland 34 %.

Fortfarande har Jämtland störst antal förtidspensionärer. Ande-
len är 57 % över riksgenomsnittet. Relativt stora andelar har
också Norrbotten, Västerbotten och Gästrikland enligt AMS un-
dersökning. Om några år har vi en halv miljon förtidspensionerade,
om vi räknar in dem som har delpension. Många av dem söker ett
meningsfullt arbete. Det är ett nationalekonomiskt slöseri av stora
mått att inte använda sig av deras kunnande och arbetsvilja. Kan
inte den s k öppna marknaden skapa arbetstillfällen för de förtids-
pensionerade och de s k handikappade måste samhället skapa dessa.

Allt talar för att det måste bli samhället som skapar de nya
jobben. Men då måste det finnas en handlingskraftig regering.

ERIK RANSEMAR

Lilla Spånhult som är en bra kursgård

Rollspel nytt inslag på informationskurs i Jönköpingsorganisation

Centralorganisationen i Jönköpings län, hade informationskurs för nuvarande och kommande styrelseledamöter i Norrahammar den 20—21 november 1976.

Centralorganisationen för hjärt- och lungsjuka i Jönköpings län har under senaste åren växt snabbt i medlemsantal. Länet har nu fem lokalföreningar med cirka 850 medlemmar. Det är Jönköping, Värnamo, Nässjö med utposten Eksjö, Vetlanda med Sävsjö, Tranås med Aneby. Fler orter har behov av en lokalförening, närmast torde Gislaved vara i blickpunkten.

Under sådana omständigheter måste medlemmar utbildas till effektiva styrelseledamöter i föreningarna. C O i länet som haft detta för ögonen hade därför beslutat om en informationskurs under hösten 1976. Samlingsplats för detta evenemang blev kursgården Lilla Spånhult i Norrahammar. Ledmotivet var att genom arbetsfördelning och samverkan effektivisera lokalföreningarnas arbete till en enhetlig målsättning.

Man lärde genom rollspel

Det blev hårdkörning från början till slut och det var som förbundskassör

Bengt Dahlström framhöll, att för att bli en kunnig styrelseledamot krävs mer än ett par dagars utbildning. Det fordras år av arbete och studier för den som tidigare icke i olika föreningar fått utbildning och praktisk erfarenhet. Att i detalj redogöra för programmet och vårt arbete på några få rader är omöjligt. Som nytt inslag i denna informationskurs var psykologen Eva Bergvall som föreläste om rollspel på ett sätt som fick deltagarna att tänka om i många stycken. I övrigt medverkade Bengt Dahlström från riksförbundet, Hadar Hallén och Göte Landén från C O. Kursledare var Lars-Birger Sund.

Bengt Dahlström hade också till uppgift att propagera och informera om förbundets stora kampanj, som kommer att genomföras i hela landet under maj månad. Kampanjen "Hjärtats dag" under mottot "Med Hjärtat för Hjärtat".

Samkväm med dikt

På lördagskvällen var samkväm ordnat där vår medlem Robert Pettersson kåserade om Norrahammars samhälle och bruk genom tiderna och även om disponentvillan Lilla Spånhults öden till en förnämlig kursgård. Rune och

Asta Eskilsson svarade för god sång och musik och Göte Kauppi läste dikter. Ett 30-tal nuvarande och blivande styrelsekamrater deltog i spånhultskursen 1976, som får betecknas som synnerligen lyckad.

En uppföljning av kursen företogs vid en träff i Nässjö den 3 december där en genomgång av deltagarnas uppgifter genomgicks. Ett nästan katastrofalt snöväder kom den dagen, men de flesta hade dock trotsat väder och vind och en hederlig avslutning på kursen kunde genomföras.

Gustav Englund

Insatser på jobbet kan minska infarkter

I samband med hjärtinfarkt talar man om ett 20-tal sk riskfaktorer, varav de fem som mest ofta återkommer i diskussionen är blodfettsvärden, högt blodtryck, rökning, stillasittande och övervikt. Med stigande blodfettsvärden anses risken för hjärtinfarkt öka.

Vid Växjöföretagens hälsovårdscentral har man undersökt förekomsten av blodfett hos 429 män och 93 kvinnor, men även undersökt förekomsten av de övriga riskfaktorerna. Medan kolesterolvärdet i blodet stiger med åldern förefaller detta inte vara fallet med triglycerid. Värdet av undersökningen är utan tvivel att man praktiserat en adekvat metod för att genom insatser inom företagshälsovården förebygga hjärtinfarkt bl a.

Pristagare julbildkräns

- 1:a pris 50 kr Gun Bohman, Skarpskyttevägen 12, 616 00 Åby
- 2:a pris 25 kr Eivor Vilgottsson, Pl 1121, 920 10 Vindeln
- 3:e pris 15 kr Birgit Tholsjö, Marknadsvägen 17, 2 tr, 183 34 Täby
- 4:e pris 10 kr Olga Ekholm, Hultabogatan 32, 263 00 Höganäs
- 5:e pris 5 kr Elsa Andersson, Sjöåsvägen 6, 691 00 Karlskoga

Vad är det för fel på skolans arbetsmiljö?

Träskulptur av Holger Liljegren.

Skolmiljön anses trots alla moderniteter vara försummad och Nordisk Medicin har publicerat en rad artiklar om skolhälsovård och det som man kanske idag ändå är beredd att kalla skolans arbetsmiljö. GUNNAR NILSSON kommenterar och granskar den aktuella debatten.

Att något är skevt med skolans arbetsmiljö tycks man trots allt sneglande åt höger och vänster ha börjat förstå. När ens barn kommer hem och klagar på magvärk bittida och sent, måste till och med högt uppsatta politiker börja reagera. Vi skall här granska Nordisk Medicins debatt i frågan, just därför att det är den tidning som hittills mest seriöst behandlat hela problematiken.

Kanske är harmoniska barn ändå lyckligare än oharmoniska

Uptakten till diskussionen i Nordisk Medicin har gjorts av Hans Jörgen Svendsen, som är skolöverläkare i Fyn i Danmark. Han vänder sig omedelbart i ingressen till Nordisk Medicins ledare i ämnet mot vanetanken, att

det alltid är för sent att gripa in och eliminera problemen. Dessutom menar Hans Jörgen Svendsen att skolläkarens arbetsområde har vidgats. Läkaren måste få möjlighet att skaffa sig en adekvat bild av barnets möjligheter och konstitution som människa — om det är glatt eller ledset, klagar det på huvudvärk, är barnet ointresserat av skolan, är det aggressivt — ja, det är några av de spörsmål läkaren i sitt arbete bland barnen måste komma in på.

Riskbarnen

Svendsen tar också upp riskbarnens förhållanden i skolorna. Och med riskbarn menar den danske läkaren inte enbart barn med sociala problem eller en dålig hemmiljö utan också de handikappade barnen, epileptikerna, barn med rörelsehinder eller med svagt hjärta. Svendsen rekommenderar tvärfackliga konferenser i skolorna om de barnens förhållanden med syfte att komma fram till bästa sättet att ge dem stöd i skolarbetet. Han menar också att barn och elever måste få lära sig hur man bäst hjälper de barnen, något som skulle vara mycket värt

även i våra effektivitetsjaktade svenska skolor.

Svendsen rekommenderar att man efter allmänna undersökningar av barnens hälsotillstånd väljer ut "riskbarnen" och följer upp dem närmare. Man vinner tid på det sättet, menar Svendsen och räknar upp en mängd uppgifter för skolläkaren, t ex föräldramöten om barnens utveckling och de behov barnet har; föräldrarna bör undervisas om riktiga kostvanor; klimatet i barnens och lärarnas arbetslokaler måste ses till; skolläkaren måste aktivera eleverna till att sköta sin hälsa; handikappidrott måste arrangeras som ett led i vad Svendsen kallar den fysiska vården av barnen och barnen måste undervisas om sambandet mellan det vi kallar själen och kroppen — är man trött och spänd får man huvudvärk och magsår; attityden till de handikappade barnen måste följas upp. Uppgifterna för skolläkaren är många såsom Svendsen påpekar.

I Sverige: en funktionell syn

Kritisk och analyserande är förste skolläkaren i Gävle Per Sennerfeldt. Han påpekar först och främst att lä-

karnas tid är mycket begränsad och att man har heltids- eller deltidansställda sjuksköterskor och att ingen kritik någonsin riktats mot deras arbete.

Den funktionella och reglementerade rollen för skolhälsovården i vårt land har funnits i snart tretti år och rutinerna är enahanda: fyra hälsokontroller i grundskolan, undersökning i gymnasieskolans första klass och sedan vartannat år, frågeformulär om nuvarande hälsotillstånd och tidigare sjukdomar, skolsköterskans undersökning omfattar vägning och mätning, urinprov och syn- och hörselprov. Alltsammans avrundas med undersökning inne hos läkaren. Per Sennerfeldt har haft stort utbyte av den personligt inriktade sjukvård han bedrivit som skolläkare. Han har fått god kontakt med eleverna, och han har fått tillfälle att på ett naturligt sätt och utan pekpinna intressera eleverna för sin hälsa. Sennerfeldt betonar alltså fältarbetets stora praktiska betydelse.

Mången gång kommer också läkaren in på sexual- och samlevnadsfrågor, som bedöms som väsentliga, och det är alltså inte bara preventivmedel man frågar efter utan också detta att vara medmänniska mot medmänniska, en roll som de unga måste börja växa in i i gymnasieskolan, om inte förr. Sennerfeldt beklagar att miljövården eftersätts och där sätter han fingret på skolhälsovårdens ömma punkt. Skolan är en arbetsplats för många olika yrken, och barnen har naturligtvis rätt till en dräglig arbetsmiljö, men lärarna har det också, skolvaktmästaren har rätt att kräva det liksom bespisningspersonalen. Det komplexet har man ännu inte vågat sig på. Kanske därför att en analys, väl utförd, skulle ge ett resultat som förskräcker.

Erfarenheterna från Dyvekeskolan på Amager i Köpenhamn
Danmark må kunna räknas till föregångsländerna när det gäller skolhälso-

vården och denna har funnits till sedan detta sekels början. Vid Dyvekeskolan på Amager i Köpenhamn har man sökt sig fram till delvis nya vägar och former för skolhälsovården. Detta som i Danmark går under rubriken Dyvekeförsöket innebär i princip ett utvidgat samarbete mellan barn, hem och skola och omfattar i princip alla familjer och barn från 0—18 år. Det är alltså frågan om ett utvidgat socialt-pedagogiskt-medicinskt samarbete och utom skolan deltar socialmyndigheter, barnhem, barnträdgårdar, fritidshem och kliniker för familjerådgivning i detta experiment.

De principer man enats om för projektet är bl a: Man arbetar med hela familjegruppen, man söker koordinera alla institutioners samarbete kring skolan; ingenting får ske ovanför familjernas huvuden. Man trycker särskilt på två regler för arbetet: man är skyldig att meddela varandra om något inträffar i hemmet eller skolan och man skall hålla sig till sanningen; man talar inte längre om mina barn utan om våra barn.

Nu ligger Dyvekeskolan i ett samhälle med stora sociala problem, och det är kanske symptomatiskt att tio lärartimmar per vecka disponeras till socialt arbete. Kanske säger det något om problemen när man tillägger att tretti procent av barnen kommer från splittrade familjer. En särskild sociallärartjänst har inrättats, och socialläraren samarbetar med skolhälsovården. Om läkarens betydelsefulla roll säger en hel del att denna här har åtta veckotimmars tjänst vid skolan.

Skolhälsovårdens förebyggande karaktär understryks inte minst genom att skolsköterskan också gör hembesök och att man genom att locka föräldrarna till skolan söker få ett intimast möjliga samarbete till stånd. Mottot är att föräldrarna skall känna att de tillhör skolan, och en betydande insats som familjerådgivare i olika spörsmål har utförts av skolans personal i samarbete med hemmen.

Mognar tidigare

Vad lärarna i skolan konstaterat är att barnens sexualmognad kommer tidigare än förut. I det sammanhanget kritiserar man också vissa sociala myndigheters attityd att "rädda" barn med problem i hemmet ur askan i elden genom att ta dem ur sin naturliga miljö och inkvartera dem på ett ungdomspensionat med några tiotus per vecka i fickpengar. Det som skolsköterskan sade i den intressanta intervjun kan vara värt att lägga på minnet för

oss alla. Hon är känd av alla och går utan att varsko i förväg hem och tar reda på var problemorsakerna kan finnas då ett barn riskerar att misslyckas eller få sådana problem att det är risk för både den psykiska och fysiska hälsan. Vid skolan vill man också ha litet mer danska i undervisningen och mindre engelska och några fler praktisk/sociala ämnen på schemat. Man vill helt enkelt ha en skola för livet, vilket den nuvarande inte är.

Konklusion

Det är intressant att man i Danmark konstaterar den sociala och emotionella tristessen i de supermoderna bostadsområdena, medan livet tycks vara rikare i sin fattigdom i de gamla kvarteren.

Experimentet vid Dyvekeskolan illustrerar hur djupt alienationsfenomenet egentligen trängt ner i det kapitalistiska samhällets underliggande sociala strukturer. Bl a utslagningsmekanismerna drabbar allt flera i allt lägre åldrar, och man har därför svårt att tro att man kan bygga upp en verksam kollektivism i ett individualistiskt inriktat samhälle.

Att man däremot söker att aktivera skolhälsovården och integrera dess funktioner med samhällets övriga institutioner är väl värt att lägga märke till.

Dock förblir allt detta pseudolösningar om man inte genomför en rad reformer som gör vistelsen i skolan till en harmonisk tid i en harmonisk tillvaro där barnen kan känna fysisk och emotionell trygghet, så att de verkligen kommer att stå rustade för livet. Vad kan mer illustrera konflikten mellan samhällets behov av kollektivism och dess individuella inriktning och tendens än att man lyckas bäst med socialt förebyggande åtgärder där ett visst mått av samarbete finns mellan alla berörda parter. ■

Rökfritt
när vi
möts

Vänskap med den vilda naturen

En mening till människorna att beakta samspelet människa - natur

Naturvården, sådan människan sköter den, arbetar sakta. Det tänkte vi vid sommarens rapporter från värmlandsskogarna. Den stora folkanhopningen vid Oringens orienteringstävlingar förde till att många vilda djur hetsades och skrämdes till döds. HALVDAN RENLING ger oss lärdomar om djurens beteende contra människan.

Dessa tävlingar har nu arrangerats många år, först denna sommar har naturvårdsintressena låtit höra av sig. Folk gick först i kedjor för att driva undan djuren från tävlingsstråken — till synes utan resultat.

Hetsen på vilda djur i tävlingarna blev föremål för anmälan till JO. En anmälare frågade om inte tävlingarna kunde stoppas med lagens hjälp. Han menade att det var fråga om mark- och miljöförstöring, djurplågeri — ”en kvalificerad hetsjakt”. På sensommaren har JO meddelat att anmälan inte föranledde någon åtgärd.

Det torde vara fastslaget att harmonin mellan människa och natur är störd. Vi får med ångslan betrakta djurdöden efter vägarna. De idyller på landsbygden där människa och natur umgås i fred blir allt färre. Djuret kan vara rädd till döds inför människan och hennes fordon.

I sin rädsla för människans påhitt tycks också djuret dra konsekvenser för att rädda sitt eget släkte. Vi minns varningarna från i våras:

Avfyra inte valborgsmässoeldar i närheten av minkfarmar! Så varnades i radion.

När honan hör smällen blir hon skrämmd och kastar sitt eget foster. Eller — om ungarna redan fötts — biter honan ihjäl sin avkomma.

Om djurets rädsla för människan kunde mycket berättas. Kanske inträffade den största olyckan redan hos våra förfäder: Man började jaga och

skrämma djuren — från början hade ändå människan privilegiet att genom sitt tänkande bli vän med alla arter av det skapade.

Med den tekniska utvecklingen har som bekant inte följt större hänsyn i människans framfart i naturen. Ändå är vänskapen med de medskapade varelserna, djuren, idag en verklighet för många. Jag hade en kamrat som uttryckte sig så här (och levde därefter): — Vi måste tänka på att skogen är djurens hem.

Den som vill analysera kan komma till invändningar om att djuren inte ha vårt känsloliv, vi förstår inte varför de råkar i panik inför oss. Men vi vet att de reagerar inför fenomenet människan. Det är ju to m bevisat att våra krukväxter reagerar olika inför goda eller onda ord från människan.

Djurens reaktion mellan varandra tycks inte vara bestämd av samma rädsleinstinkt som inför människan. Det skulle vara det naturliga hos människan som uppväcker djurets panik och fasa.

Djuret har normalt inte skräck för den egna döden. Nära naturiakttagare har omvitnat att djur i vilt tillstånd uppsöker undanskymda platser när de känner slutet närma sig. Djuret i vilt tillstånd slutar sina dagar som när det går till vila om aftonen.

Författaren W. J. Long studerade outtröttligt djurens beteende i vilt tillstånd. Han sammanfattade erfarenheter om djurens död i vilt tillstånd så här:

— Djurets död är i regel ett fridfullt insomnande. I undantagsfallen, då de dö av svält eller frysa ihjäl, är slutscenen så omärkbar, så fri från smärta och vanda som övergången från vaket tillstånd till fridfullt inslumrande. Jämförelsevis få vilda djur falla offer för rovdjuren, och av dessa offer dödas de flesta ögonblickligen, innan de veta, vad som hänt. De andra äro okänsliga för sår och känna ingen ångest eller fasa, då de bedövas eller förlamas av det framstormande djurets slag eller bett. ■

Operan i Dresden — återuppbyggd efter kriget.

En ny stad – ett nytt land

GUSTAV ENGLUND har rest i DDR och Polen

Polen var ett av de första offren på Hitlers altare och han lämnade efter sig många grushögar där det tidigare varit stora och vackra städer. Ett exempel är Warszawa. I dag 37 år efteråt är, genom mycket arbete och försaker, både Warszawa och andra städer i det närmaste återuppbyggda och till på köpet i samma gamla vackra stil. Det är förvånansvärt att polackerna kunnat rekonstruera och återställa gamla kulturbyggnader i sitt ursprungliga skick, även om huskropparna flyttats några meter för att få en bredare gata.

När man 1939 läste om bombanfallet den 1 september av Warszawa som på 20 minuter lade så gott som hela sta-

den i grus och aska och 250 000 människor omedelbart dödades, då ryser man vid bara tanken.

Allt det elände som sedan följde är en serie i människosläkt. Speciellt behandlingen av judarna, ghetton med de 250 000 inspärrade judarna och upproret 1943 då tyskarna rensade hela det avdelade området, som utgjorde ghetton, och i stort sett sköt ned varanda en eller cirka 200 000. Några skickades möjligen till död och förintelse i Auschwitz eller Tyskland. Men den övriga civilbefolkningen, som möjligen fanns kvar, behandlades som mördare och banditer. Områden avstängdes och alla togs och skickades till förintelseläger i Tyskland. Bussar stoppades, passagerarna kommenderades ut och sköts omedelbart och mycket, mycket annat som vi äldre icke kan glömma.

Med svett och möda byggs det nya landet

Därför var det med stort intresse som jag medföljde på en bussresa till det nya Polen. Så här långt efter kriget också till människor, som icke varit med om kriget, men nu med svett och möda får bygga upp landet. Och det är till stor del gjort i städerna. På landsbygden återstår att återställa raserade byggnader — för såväl människor som djur. Jorden var överallt brukad. Det verkade bördigt på de stora slätter som i stort sett utgör det stora polska riket och är tämligen tätbefolkat. Kollektivjordbruk och enskilda bönder brukade jorden. Det finns också i Polen kuperade områden och höga fjäll, men också låga områden med de kända Masuriska sjöarna och träskan.

Stora åkerarealer i mellersta Polen

På E 8-an går färden genom mellersta Polen, genom stora åkerarealer med kollektivjordbruk. Stora boskapshjor- dar, moderna jordbruksmaskiner, men också små enskilda bönder med häst och några få kreatur, som vallades även på vägkanterna. Allt måste till- varatagas. Varje fastighetsägare på landsbygden har också en väl tilltagen hönsfarm, där pullorna får gå fritt och försörja sig själva på gödselstackar, de vida fälten och sophögarna. En till- gång är också vildsvinen, som finns i rikligt antal, men dessa gör i många fall mer skada än nytta och det får organiseras stora jaktsällskap för att få eller begränsa stammen. De har för- övrigt gott kött och fläsk och vi fick smaka på både soppa och fläskkottlet- ter av de rara vildsvinen och det sma- kade riktigt gott.

Warszawa — en gammal stad

Så var vi då framme i den stora polska huvudstaden Warszawa med sina en och en halv miljon innevånare. Något mer än före kriget 1939. Som många andra av Polens städer har också huvudstaden en gammal upprinnelse. Nå- gon viss ålder har icke gått att få, men legender finns alltid och en uppger att en sjöjungfru uppenbarade sig i Wista-flodens vågor och förkunnade för de masurska fiskarna att det på platsen skulle byggas en stad, som skulle få uppleva ära och lycka. Sta- dens egentliga grundläggare uppges vara två män vid namn Wars och

Sawa — därav stadens namn. Hur lyckliga dagar Warszawa upplevat vet icke skrivaren, men när luft-Waffe- den 1 september 1939 fällde sina bom- ber över staden var lyckan slut för årtionden framöver. När man går eller åker här i Warszawa har man svårt att fatta hur en så stor och modern stad kan växa upp ur en grushög på 30 år. Det är rent fantastiskt. Trots det ringa privata bilbeståndet är trafiken enorm, delvis beroende på att all kollektiv trafik är ovan jord. Tunnelba- nor skall byggas så fort tid och kapi- tal tillåter. Nu finns de röda spårvag- narna eller spårvagnstågen, för ytterst sällan ser man bara en vagn och tra- fiken är tät. Vid rusningstid var vag- narna fulla till bristningsgränsen. Vid hållplatserna stod folk i hundratals och väntade på att få en plats och ingen klagade.

En promenad i Gamla Stan

På ett par dagars vistelse kan man icke hinna med mycket, men ändå fick vi en bild — om än ytlig — av Warszawa, en vacker och modern stad.

Trots allt nytt stort och imponeran- de var en promenad i Gamla Stan en upplevelse. Rekonstruktionen av gam- la staden betraktades som en av de största framgångarna i efterkrigstidens återuppbyggnad av Warszawa. Det frapperande är också att de gamla minnesmärkena återställs i sitt ur- sprungliga skick, ett ytterst arbets- krävande verk av talrika byggnads- specialister, för att icke tala om de höga kostnaderna.

Interhotel Berolina i Berlin-DDR

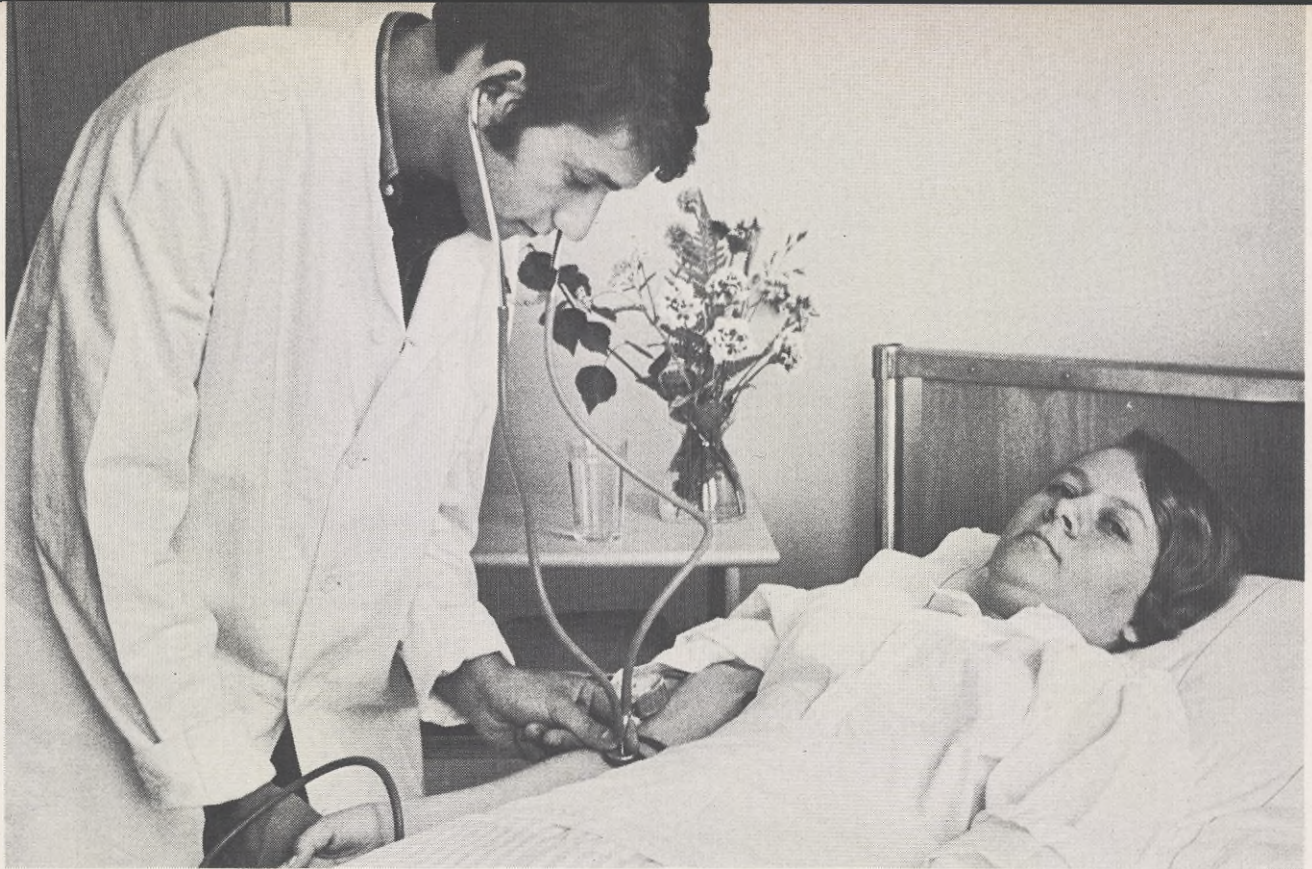
En praktfull vas från Meissen och första hälften av 1800-talet.

Bland de gamla nu återuppbyggda monumentala byggnaderna vill jag bara nämna Kungliga Slottet, "Palatset på ön", kung Stanislaw Augusts resi- dens, Kung Jan III Sobieskis residens, stadsrådspresidentens residens och Operan. Bland nyare skapelser besö- ker nog de flesta turister "Den okän- de soldatens grav", en plats som lig- ger varje polack nära om hjärtat. Var- je söndag sker här vaktavlösning un- der värdiga och högtidliga former med mässingsmusik och paradmarscher. En tilldragelse som samlar en publik i tusental. En annan sevärdhet — som ingen turist missar — är Chopin-mo- numentet i den vackra Lazienki-par- ken, där det varje söndag anordnas pianokonsalter i det fria. Det ståtliga monumentet förstörde tyskarna under kriget och ingen fick besöka parken, men 1958 återuppbyggdes det ståtliga och historiska monumentet.

Krakow undkom bombningarna

Vi lämnade Polens huvudstad för att fortsätta söderut via Radom till den gamla storstaden Krakow, den tredje i storleksordning i Polen med 625 000 innevånare. En mycket gammal stad med massor av stora minnesmonument. Det lyckades för Krakow — mer än många andra städer — att undkomma nazisternas bomber. Sovjet vill ha äran av att genom en skicklig knip- tångsmanöver ha befriat Krakow utan strid.

Forts sid 22

Personerna på denna bild har inget med de anmälda böckerna att göra

Arg på sjukhusens värld

Det handlar en ny bok om som Sven O. Bergkvist anmäler jämte böcker av Lars Gunnar Emmoth och Anderz Harning

Lars Gunnar Emmoth heter en ung man, cp-skadad och svårt rörelsehindrad sedan födseln. Han tillhör dem som inte givit upp inför ett gravt handikapp. Envist har han utmanat omständigheterna. Fränt har han hävdat sin rätt att leva ett rörligt och meningsfullt liv i ett samhälle som ju inte precis är skraddarsytt för människor som är beroende av rullstol. Han berättar om sina mer eller mindre bisarra upplevelser i boken *Fragment på hjul* (Författarförlaget).

Lifta med rullstol

Han berättar om hur det är att korsa landet i dragiga SJ-godsfinkor, om vad som kan hända under vådliga liftaresor som rullstolsbunden etc. Han berättar vidare om sina kärlekshistorier, om pop-fester och supkalas och om mycket annat som konventionellt inte

ska höra hemma i en handikappad människas vardag. Som tex hur det är att komma bakfull och för sent till statsrådets invigning av en handikappvänlig folkhögskola... Emmoth har mycket att säga om fåniga miljöhinder och människofientliga vårdinrättningar. Det finns ett djupt engagemang i det han skriver och han ger konkreta förslag till problemlösningar som bör kunna bli till nytta för många handikappade. Men ivrig debattlusta utesluter inte klarögd självironi och rent av humoristiska drag. Det är en bra debutbok, också stilistiskt sett, och det skulle inte förvåna om boken även blir en stor publik framgång för den originelle författaren.

Reste till Alaska

Emmoth gör vad handikappade bara "inte ska" göra och för bokhonoraret

han får för sin debutbok reser han i väg under primitiva förhållanden med rullstol, oduglig skrivmaskin och allt ända bort till Alaska för att söka och finna sin flickvän. Det blir säkert en lika uppfriskande historia av det speciella äventyret. Till glädje och eftertanke för både handikappade och icke-handikappade läsare.

Dagens sjukhusvärld

De flesta i välfärdens Sverige lever väl i den föreställningen att vi har en närmast perfekt och stilig sjukvård, något att verkligen skryta över, och var man mer eller mindre hemmastadd som patient på sjukhus och sanatorier och långliggaranstalter på 40- och 50-talet med allt vad det innebar av hemska storsalar och militärisk disciplin så att säga ovanifrån, så är man nog benägen att instämma i sådana förmodanden.

Detta innebär naturligtvis inte, att man utifrån erfarenheter från det moderna vårdssamhället tycker att allt är bra som det är inom sjukhusväggar etc. — det finns utan tvivel anledning att hålla med Inger Skotte i åtskilligt som står att läsa i protestboken *Arg på sjukhus* (Författarförlaget).

Egna erfarenheter av sjukvård

Författarinnan berättar och protesterar utifrån egna erfarenheter av det aktuella Sjukhussverige. Hon besöker ett sjukhus för att bli av med en liten fingervårta, tycker det är genant och löjligt att komma med sådana bagateller och visar att hon också har ett par födelsemärken — och där börjar karusellen. Bakom märkena döljer sej en elakartad cancerform. Vilken fantastisk tur att det hela blev upptäckt i tid! Visst, men varför får folk i största allmänhet så lite kunskap och information om sådana här symptom?

Nästan total kontaktlöshet

Nu följer operationer och långa sjukhusvistelser, plågor i onödan, slarv, felinformerings, missförstånd etc. En nästan total kontaktlöshet råder eftersom läkare och översköterskor lever i "sin värld" och verkligen inte i onödan lämnar upplysningar eller rättar till uppenbarliga snedheter. Patienterna är utelämnade åt sej själva och finner i bästa fall förståelse hos äldre, livserfarna biträden, men de har ju inget att säga till om. Varför denna förlamande nonchalans från dem som har människors öden i sina händer? Varför detta "moderna snusk", förresten, som leder till galopperande sjukhussjuka?

En viktig bok

Den är en viktig bok Inger Skotte har skrivit. Hon anklagar, ställer krav och anger lösningar. Människan i vårdssamhället är levande individ och inte något kolli som man handskas med hur som helst. Saklig information, respekt och mänsklig värme måste till.

**TÄNK PÅ
HJÄRT- OCH LUNGSJUKAS
BLOMSTERFOND**

Postgiro 95 00 11 - 7
Bankgiro 573 - 4090

Romaner och noveller

Anderz Harning, född och uppvuxen i Hälsingland, slog igenom med dunder och brak med *Stålbadet* och *Asfåglaerna*, bittert självbiografiska romaner om nazitidens hemmakonsekvenser, och sedan dess har han publicerat två novellsamlingar, *Gerilla* och nu senast *De svarta nattfjärilarnas månad* (Rabén & Sjögren). Det är noveller som varit införda i tidningar och tidskrifter, ibland mer än en gång — det sticker författaren inte under stol med. Det är inte samma styrka i dem som i romanerna, men man är ändå glad över att ha dessa berättelser i samlad form, för visst innehåller boken pärlor, oavsett om det handlar om Norrland, invandrare, gamla damer eller främmande miljöer och hundar.

En originell författare

Harning är en originell person och en originell, egensinnig författare. Det slår ofta gnistor kring hans väl tilltagna gestalt och det är nästan alltid åska i luften när han skriver. Han gör det inte andra gör — och nu ger han alltså ut en osorterad novellsamling.

Så gjorde man förr, exempelvis för ett par evigheter sedan, under 40- och 50-talen. Då skrev författare noveller i tidningarna, buntade ihop dem och gick upp till förläggaren. Det bara gör man inte längre. Det där med noveller är inte åtråvärt vare sej hos förlagsmän eller läsare, påstås det åtminstone. Men det ger Harning blanka den i. Han skriver noveller och ger ut novellerna i bokform och han konstaterar krasst att en del av hans läsare — kanske till hans genombrottsböcker *Stålbadet* och *Asfåglaerna* — antagligen blir besvikna på hans tilltag. Men, säger han i förordet, "jag är emellertid inte villig att låta mig placeras i något väsenbestämt fack. Överhuvudtaget avskyr jag att ligga i små utskurna lådor. Det passar inte ens min fysiska volym..."

10 noveller i månaden

Han går längre i personlig öppenhet: han erkänner att en del av novellerna publicerats mer än en gång i dagstidningar, fackföreningstidningar, månads- och kvartalstidskrifter etc. Det fanns en tid när gode vännen Ove Allansson klagade över att han inte kunde slå upp en tidning utan att möta Harnings utmärkta storsäljare i genren. Tyst eftermiddag. Men vad gör man, frågar Harning, när man bara får 10 % för en novell i jämförelse med vad skrivbiträdet erhåller per månad som lön. Man måste alltså skriva tio noveller i månaden "för att få en an-

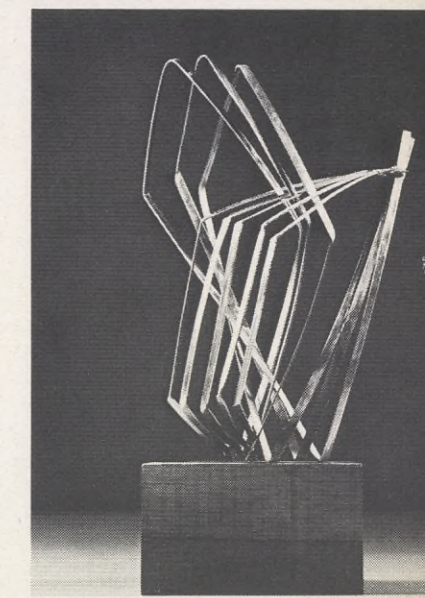
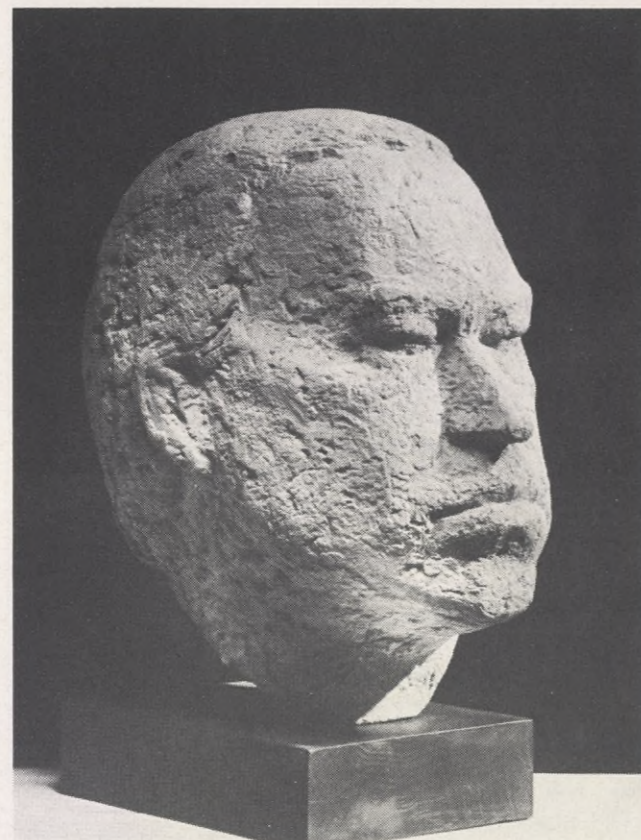
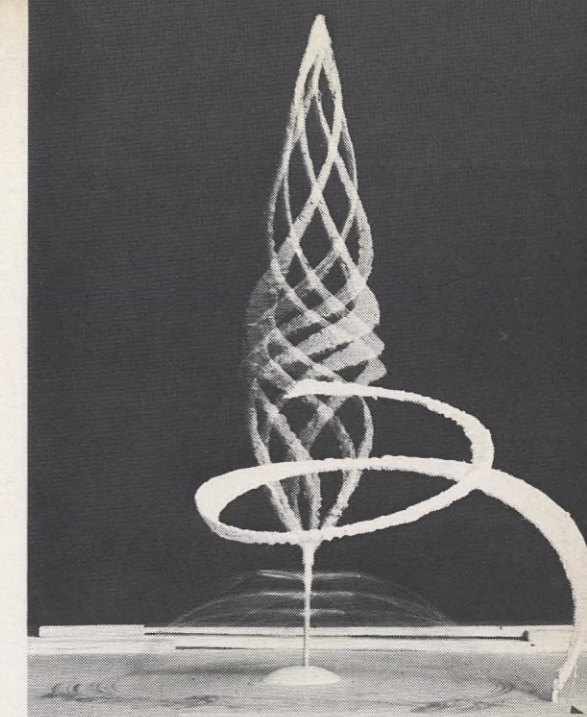
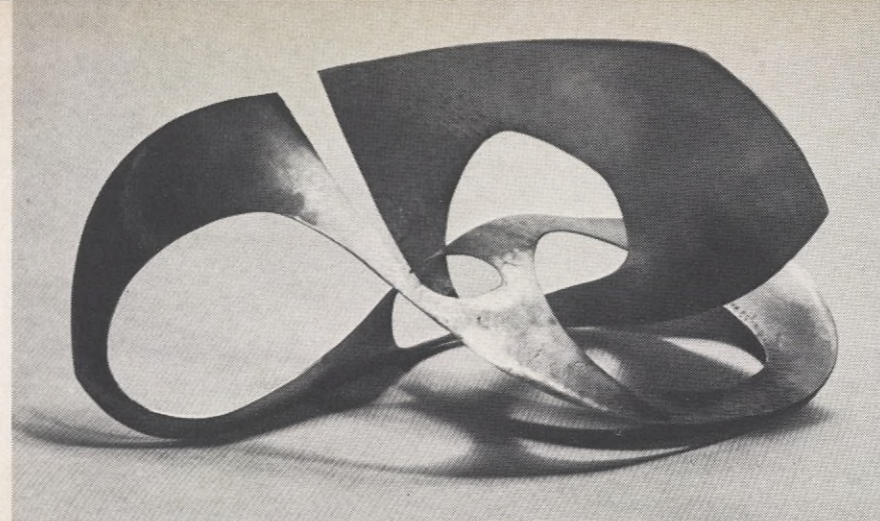
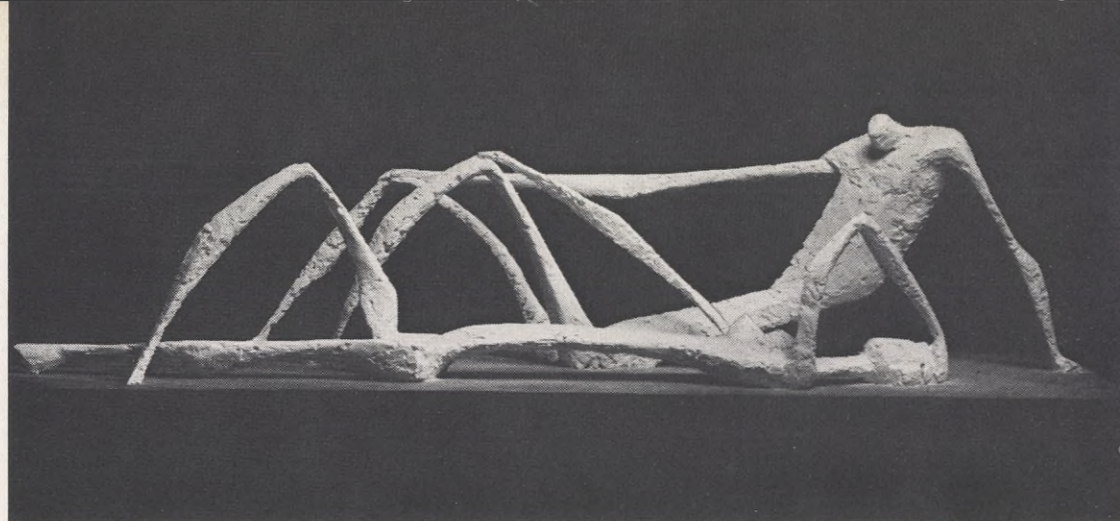
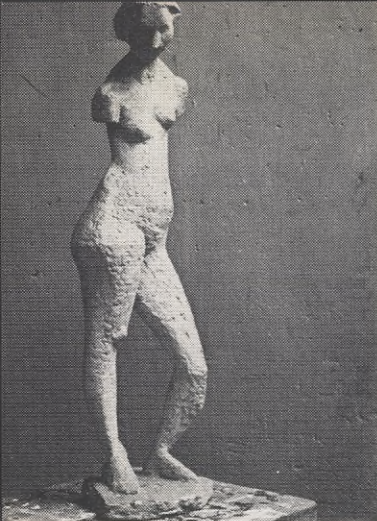
Inger Skotte

ständig inkomst"... Naturligtvis har Harning rätt i att det är en omöjlighet. Ingen författare i världen kan åstadkomma en så ofantlig produktion. Att skriva noveller — bra sådana, alltså; fyndiga, engagerade, språkligt genomarbetade — är en svår konst som rätt få behärskar. Man bör alltså rimligen vara rätt om sådana unika begåvningar. Jag vågar påstå att Anderz Harning tillhör den unika gruppen.

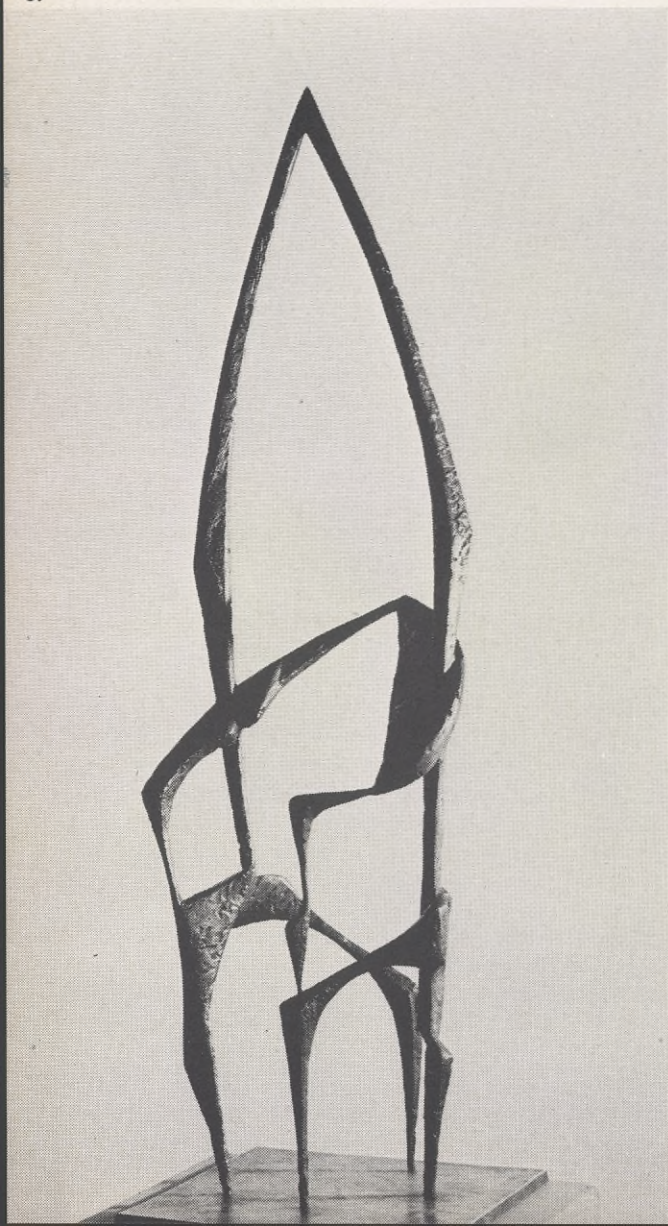
Tappade papper

Vill man vara litterär pedant kan man självfallet säga att novellerna verkar osorterade och att de som bokenhet gör ett — som man brukar säga — oegentligt intryck. Harning har förutsett den kritikerjargongen. Vad gör man inte när man tappat en hel del av sina papper och ibland har skissartade utkast och "oskrivna fragment" i ett osorterat huvud. Jo, man följer samma principer som vid vissa enklare kortspel. Novellerna "kommer upp" utan direkt inbördes ordning. Och alla sätt är ju bra utom de dåliga. Men tur och skicklighet måste man förstås ha — och det visar Harning att han har med den här boken. Framförallt skicklighet, insikt, kunnande.

Tar man boken rakt upp och ner och som den är, utan onödig klåfingrighet och pekpinnar, så är det faktiskt en bra bok. Man får vara med om det mesta, som alltid i Harnings sällskap: man kastas från Amsterdam till Turkiet för att plötsligt hamna i svensk glesbygd och man träffar vanliga och besynnerliga människor lite varstans. Man har roligt ibland. Men ofta blir man allvarlig och eftertänksam och välgörande vaken inför allt Harning har att berätta.

- 1. "Absurdite", gips, 1946.
- 2. "Människans broar", gips, 1946—47.
- 3. Författaren Erik Lindegren, porträttskulptur, terrakotta, 1947.
- 4. "Katedral II", försilvrad brons, 1947—51 (Moderna museet, Stockholm).
- 5. "Piruet", gips, 1949.
- 6. "Delad kontinuitet", metall, 1951.

4.

7.

8.

6.

- 7. Gipsmodell till fontänskulptur, 1948.
- 8. "Bläddran", driven mässing, 1951.
- 9. "Grafisk byggnad", koppar, 1960, en av hans serie av elementskulpturer.
- 10. Konstnären med "Seismisk komposition", mässing, 1962.

9.

10.

Arne Jones — formsträng skulptör

Förra året avled en av Sveriges mest kända moderna skulptörer, som även rönt stor uppskattning i utlandet: ARNE JONES.

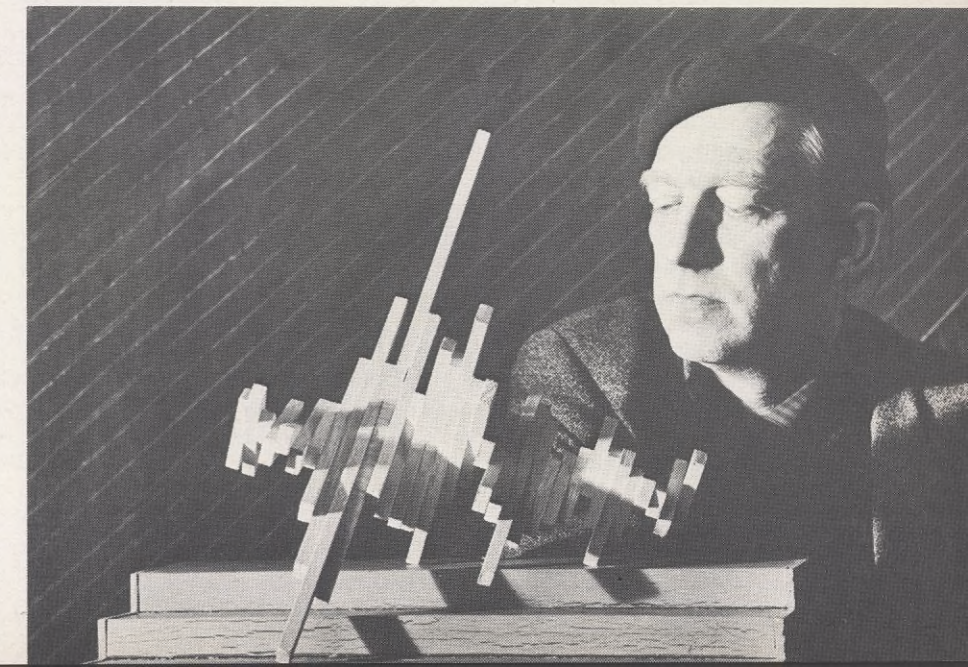
Jones föddes 1914 i Borgsjö, Medelpad. Hans väg till konsten var lång och mödosam. Efter folkskolan i sin hemtrakt började han arbeta på en mekanisk verkstad. Småningom satte han upp ett eget bokbinderi. Så kom 30-talsdepressionen och han hamnade på folkhögskola, där han blev god vän med Lars Ahlin. De båda kamraterna gav sig snart ut på luffen. Jones tecknade i sitt skissblock och hyste vaga drömmar om att ägna sig åt måleri.

Han kom så till Stockholm och fick arbete som gravgravör. Om kvällen besökte han kurser på Tekniska skolan, men hade övergett alla tankar på måleri. Nej, det var skulptur, han ville ägna sig åt. Snart nog kom han in på Konstakademien, där hans lärare blev skulptören Eric Grate. Där arbetade han idogt och experimenterade. Utlandsresor till Frankrike, Italien och England och särskilt skulptörerna Henri Laurens och Henry Moore gav inspiration och öppnade nya vägar för hans skulpturala strävanden.

Efter 1946 började Arne Jones att utställa sina verk, fick kritik och uppmuntran av recensenterna och så småningom kom de första offentliga uppdragen. Trots segt motstånd av oförstående kommunalghubbar fick han snart tillfälle att ägna sig åt monumentala uppgifter, som länge hade lekt honom i hägen.

Arne Jones formar sina skulpturer med en arkitekts sinne för formstränghet och volymens behärskning. På honom passar Paul Valérys ord om de oavhängiga arkitekterna: "Hos dem föddes den största frihet ur den största stränghet. Men hemligheten med deras konst är ganska känd. De ersätta naturen, som andra konstnärer förtvivlat brottas med, med en annan natur, mer eller mindre abstraherad ur den förstnämnda, och i denna deras nya värld äro alla former och varelser ingenting annat än akter av anden — noggrant bestämda akter, bevarade under otvetydiga namn. Den mänskliga konstens underverk är att översätta rörelsen i bild, tidens form i rummets".

TEXT OCH FOTO: KARL-HEINZ HERNRIED

Reijmyre glasbruk i Södermanland

Framtidens företagshälsovård

Hur ser t ex läkarna på framtidens företagshälsovård?

GUNNAR NILSSON har följt en del av debatten

Vad är sant och inte sant om läkarnas attityd och intresse för företagshälsovården. Känner läkarna större solidaritet med arbetsköparen än med lönearbetaren? Hur ser läkarna på framtidens företagshälsovård? GUNNAR NILSSON har följt debatten i Nordisk Medicin och Svensk Läkartidning.

Att tala om en rationell och human företagshälsovård utan utbildad sjukvårdspersonal, vore väl att tala om en ko utan hö, och därför har man siktet inställt på framtiden. I takt med

en ökad utbyggnad av utbildningsresurserna har man tänkt sig också en gradvis utbyggnad av företagshälsovården.

Omfattning och behov

I Finland är 90 av landets ca 6 000 läkare anställda på heltid inom företagshälsovården och i runt tal 600 är deltidsanställda. Årligen tillkommer ett 30–40-tal nya tjänster inom företagshälsovården och år 1980 räknar man med att 150 läkare skall utbildas och anställas inom företagshälsovården på heltid och ytterligare ca 300 på deltid.

I Sverige skattade man behovet av

företagsläkare år 1968 till ett antal av 1 300 heltidsanställda och 900 deltidsanställda år 1985. Ca en tredjedel av lönearbetarna i Sverige faller under företagshälsovården, motsvarande andel för Norge är 35 procent. I Norge är däremot endast 30 läkare heltidsanställda medan 600 arbetar på deltid. De flesta företagsläkare är ålderstigna vid det här laget i vårt västra grannland. Två tredjedelar av de verksamma företagsläkarna är födda före 1920.

Blygsammast är förhållandena i Island och Danmark. På Island finns det nästan ingen som helst arbetsmedicinsk tjänst, medan i Danmark allt i allt en-

dast 70 läkare är anställda inom företagshälsovården. Av dessa 70 läkare är 3 heltidsanställda och 40 har tjänst mindre än två timmar per vecka. Behovet av framtida tjänster på heltid uppskattas till ca 600.

Utbildningssituationen

Danmark räknar med att de framtida företagsläkarna kommer att få sin specialutbildning inom ämnesområdet arbetsmedicin i DDR, England, Finland eller Sverige. Hittillsvarande utbildning omfattar 6–8 timmar. Särskild arbetsmedicinsk klinik finns på Rigshospitalet och en planläggs vid Århus universitet. I Norge är kompetenskraven knappast särskilt stränga för företagsläkarna. Särskild utbildningsgång saknas inom ämnesområdet arbetsmedicin, vad man kräver är kompetens för allmän praxis. För specialläkare inom ämnesområdet arbetsmedicin har man dock särskilda krav på utbildning. Utbildningsmässigt torde situationen vara bäst i Sverige, alla som utbildar sig till läkare får 100 timmars utbildning i yrkesmedicin och av dessa är 16 timmar arbetsmedicin i egentlig mening.

Konklusion

Trots att Sverige siffermässigt skulle ligga främst inom företagshälsovård och arbetsmedicin, finns det dock mycket som talar för att situationen ändå är mest hoppfull i vårt östra grannland — Finland, även om där mycket återstår att göra främst vad avser det förebyggande arbetarskyddets organisation och de anställdas ekonomiska trygghet vid olycksfall. Såsom den finska landsorganisationens företagsläkare Markku Toropainen påpekat vill man även integrera de små arbetsplatserna i företagshälsovården och denna bör i sin tur inordnas i det allmänna förebyggande arbetarskyddet.

I den finska debatten synes man också inte heller vara rädd för att diskutera frågor som man går som kat-

ten kring het gröt kring i övriga nordiska länder. Man är knappast oförsynt om man nämner tex kravet på tystnadsplikt och oavsättlighet för läkarna inom företagshälsovården. Krav som uttalats av bla överläkare Kaj Ahlman och industriläkare Erkki Rintala.

Finland ligger också relativt bra till jämfört med andra länder i Norden: av 1 800 000 lönearbetare har 1 miljon på något sätt tillgång till företagshälsovård, men en allvarlig tankeställare är att inte mindre än 450 000 arbetar i riskföretag, saknar hälsovård på arbetsplatsen eller i anslutning till denna.

Den modell man diskuterar i Finland är att de kommunala hälsovårdscentralerna skall ha en fullständig organisation för företagshälsovård, som skall vara skyldig att tillhandahålla företagen sina tjänster mot arvode. Systemet är redan prövat och har slagit väl ut.

Något att lära

Företagsläkarnas integritetskrav, lönearbetarnas förtroende eller eventuella brist på förtroende för läkaren diskuteras flitigast och mest öppet i Finland, om man får döma av Nordisk Medicins material; de etiska frågorna är ju viktiga i sammanhanget eftersom man allt mer och mer inom läkarkåren är medveten om att det bästa botemedlet mot många av vår tids mest frekventa åkommor är läkaren själv.

Läkarnas betydelse för en funktionell företagshälsovård och ett väl fungerande arbetarskydd är vitsordat från många håll. Man får därför hoppas att den finska debatten skall sprida sig som ringarna i vattnet och stimulera till ett nytänkande även i Sverige, som ibland trots att inga blåbär är så svenska som de svenska, kan ha en hel del att lära av omvärlden, kanske inte minst när det gäller spontan medmänsklighet. ■

Resultat av ett symposium

Svensk lungmedicinsk förenings symposium om lungtuberkulosens behandling refereras i Läkartidningen 40/76, som också i en specialartikel diskuterat de samlade rönen av lungsjukvården. Lungsjukdomen TBC drabbade 1974 allt 1 625 människor i vårt land. Antalet fall minskar. Aktiva fall registrerade vid dispensären var 12 562 år 1974.

Några nya läkemedel har symposiet inte presenterat. Isonlazid, rifampicin, streptomycin och etambutol är de uppförda förstahandsmedel som Läkartidningen upptar. Som andrahandsmedel noteras aminosalyl, cykloserin, kapreomycin och pyrazinamid. För injektion uppför Läkartidningen streptomycin, kapreomycin, etambutol. Följande preparat noteras som utgångna: etionamid, protionamid, tioacetazon, tickarlid och viomycin.

Nya biverkningar rapporteras som följd av medicinering med rifampicin, bla akut njursvikt. Ögonkomplikationer förefaller fortfarande att vara den mest frekventa biverkningen av medicinering med etambutol. Ingenting tyder på att graviditet bör avbrytas under medicinsk terapi enligt tyska rön, men symposiet rekommenderar vissa preparat framför andra.

Intressant är att symposiet föreslår förkortad kemoterapeutisk behandling. Förutsättningen synes vara, dels att patienten följer läkarnas rekommendationer vad avser medicineringen till punkt och pricka, och dels att patienterna kontrolleras minst varannan månad med röntgen och vad avser biverkningar. Efter avslutad behandling skulle patienterna kontrolleras efter 3, 6 och 12 månader och patienter med avsevärda bestående lungförändringar kontrolleras ytterligare efter 24 och 36 månader. Vad man diskuterar är också tidigare avregistrering vid dispensärerna. ■

**Rökfria
möten**

Ett tryggt stöd i en svår stund

Stockholms

ELDBEGÄNGELSEFÖRENING

Ombesörjer både eldbegängelse- och jordbegravningar. Utan enskilt vinstintresse.

Huvudkontor: Sveavägen 116 vid Odengatan

15 16 60

Söder: Ringvägen 127

40 58 59 eller 40 58 76

Folkungagatan 104 (vid Renstiernagatan)

43 66 17

Kungsholmen: Hantverkarg. 28

Sollentuna: Sollentunav. 118 96 26 25

(AB Öhmans begr.byrå) 53 33 75

Hägersten: Blommensbergsv. 127

Östermalm: Valhallav. 143 63 40 61

vid Hägerstensv. 18 65 00

Handen: Källv. 20 B 777 22 10

Järfälla: Ombud fru G. Hahn 0758/108 00

Märsta: Ombud. Stationsg. 3 0760/191 00

Göteborg: Chalmersg. 21 031/20 21 30

Rådgivning och dödsfallsanmälan efter kontorstid 08/59 67 00

Röntgen används allt mer och mer i vårt land

Samtidigt som förekomsten av tuberkulos i Sverige minskar markant och även minskningen av dödsfall i lungtuberkulos, ökar antalet lungröntgen- och skärmbildsundersökningar.

Som exempel på det omfattande materialet som man därigenom når för undersökning är att av 65 909 undersökningar 1974 upptäcktes 507 fall av sjukliga förändringar i lungorna. Därav var 22 TBC, 9 lungcancer och 12 godartade svulster.

Av en undersökning som gjorts framgår det att det främst är inom företagshälsovården, som ökningen av skärmbild - lungröntgenundersökningar skett. Inom till exempel livsmedels-, gruv- och sjukvårdssektorerna röntgas alla vid nyanställning. Riktade undersökningar omfattande vissa särskilt utsatta personalgrupper ingår i denna form av preventiv behandling.

Intressant är att invandrarna varav många till och med i låg ålder lider av tbc bidragit till att skärmbilds/lungröntgenundersökningarna ökat i antal. Värdet av undersökningarna uppskattas framförallt beroende på att tbc-immuniteten vaccinet till trots synes vara låg i vårt land. Däremot saknar metoden större betydelse för upptäckt av hjärt/kärlsjukdomar.

Samhället bör satsa på motionsidrott

Owe Linder, chefsläkare vid postverkets hälsovårdscentral har gjort en jämförande undersökning om hälsotillståndet för en grupp konditionstränade posttjänstemän i olika åldrar och en icke konditionstränad kontrollgrupp.

De undersökta grupperna bestod av postanställda i åldern 20—59 år. Träningsgruppen tränade året runt 3—7 gånger per vecka under minst 30 minuter vid varje tillfälle. I tränings-

gruppen ingick många med bollsport, fri idrott, orientering och skidor som intresse. Kontrollgruppen bestod av en population av 3 724 deltagare.

Resultatet visar att träningsgruppen har inte mindre än 63 procent lägre sjukfrånvaro. Skillnaden mellan grupperna i sjukfrånvaro är minst i åldern 30—39 år och högst i åldrarna 40—49 år (70,9 procent). Inom själva träningsgruppen är skillnaderna i sjukfrånvaro mindre än inom kontrollgruppen. Motion är alltså särskilt betydelsefull för den äldre eller åldrande människan, vilket ju fö är ett tidigare känt faktum.

Resultatet tyder på att motionsidrotten är något att satsa på för samhället och den enskilde, kanske mer värd än stjärnidrotten med dess penningkult.

Hög dödlighet i lungcancer hos gruvarbetare

Dödligheten hos gruvarbetare i Kiruna åren 1950—1970 har undersökts. Undersökningen är i sig själv intressant, men också betydelsefull därför att man i slutet av 1950-talet från brytning i övervägande dagbrott i kirunagruvorna övergick till brytning under jord.

Rörligheten bland befolkningen är låg, och det statistiska materialet därför relativt homogent och tillförlitligt. Alla som avlidit åren 1950—1970 har undersökts med avseende på dödsorsaken och rökvanorna har kartlagts. Totalt 42 personer hade avlidit i lungcancer, varav uppgifter om 41 personer verifierats vid granskning av uppgifterna. Samtliga dessa hade obducerats, alla så när som på en hade rökt pipa eller cigaretter.

Resultatet är att antalet lungcancerfall bland underjordsarbetare är 13 mot förväntade 4,5. Överdödligheten är 2,5 gånger förväntat antal om man tar hänsyn till felfaktorn, vilket betyder att den är reell. Tar man hänsyn till landet i sin helhet, finner man förekomsten av överdödlighet ytterligare bestyrkt.

Även magcancerfallen är över antalet förväntade fall, vilket inger mistankar om en ökning. För undersökningen i sin helhet gäller att antalet förväntade fall är tilltaget i överkant,

vilket beror på att man jämfört med Sverige i sin helhet.

För hela den undersökta gruppen (såväl underjords- som överjordsarbetare) är antalet lungcancerfall 28 mot förväntade 25,3. Läkarna drar slutsatsen att förekomst av radon och vanan att röka har haft en kombinatorisk effekt, men detta är långtifrån säkert.

Ny metod för diagnos av lungcancer

Är från år ökar antalet lungcancerfall oroväckande hos såväl kvinnor som män. För att ha en chans att bli botad måste rätt diagnos ställas i ett tidigt stadium av sjukdomen.

Femårsöverlevnaden efter behandling är så låg som 20—30 procent, vilket i många fall beror på att man kommer för sent till läkare så att lymfkörtelmetastaser föreligger redan då läkaren ställer diagnosen. Genom undersökning av sputum (spott) s k sputumcytologi kan diagnos ställas relativt tidigt och den utvecklade fiberoptiken ger också möjlighet att lokalisera cancer i bronkialträdet.

Genom denna metod kan rätt diagnos ställas på ca 80 procent av patienter med lungcancer. Metoden möjliggör undersökning en masse av olika populationer.

Satsning på aktiva medlemmar i Kiruna

Föreningen Hjärt- och Lungsjuka i Kiruna kommun satsar på medlemsaktiverande möten.

I höstas hade vi ett medlemsmöte med surströmmingsfest i Vittangi. Det var en mycket trivsamt kväll. Vi hade musiker från Tuolluvaara, Rune Kvarnström. Han höll igång oss hela tiden med historier, allsång och dans. Och alla hade sitt glada humör med. Så vi ska satsa på att medlemmarna blir aktiva och att alla trivs och kommer på våra möten och aktiviteter.

A.-M. S.

STATUS BILDKRYSS

							TIDNING					TRÄD		
					TILL GAMLA BÖSSOR BETYG									
HEM ELEVER								EN SAMLING UNGAR					MELLAN HUSEN I STAN	
DROSKA							SITTER PÅ DET SITTER				VÄRMEKÄLLA			
					HAR SINA BLAD	FISK VILJE-STARK	VALS-PLATS	BIT AV TIMME			AKTER			
BLI RÖD I NUNAN			ALL-SVENSK ELVA	DUMBOM I SAM- MED SPÅR				HAR MED TIDEN ATT GÖRA			PINGIS		VID- LYF- TIGA	
PÅ DIPLO- MÅT- VAGN		STORT SKVAL						BERTAN PÅ SLUT FÖRHÖR- NING			PAST- PLATS HA FÖR AVSIKT			
GRÅ		BESEG- RADE GÖR RENT					LETA! GOJA			FORM AV VARA LÄDER- BAND			KAN FÖLJA MED BRUDEN	
						SJUK- LIG						SVIN- LÄDA		
SÖTA NER	I LITEN SOLDAT ODLAS					UTAN INBLAND- NING I BREV						PRO- NOMEN JUNGFRU		
								HAR BARN YTA						
SVOR- DOM		HÄLL- NING		SÄKNAK KÖRING STÖR			RAMAR			BE- RÖM	BLICK BAK- SLAG		PONERA	
DÄGG- DJUR					RUT NYMAN SEST SKALA		SÅ HIT OCH DIT TVÅ VO- KALER					SLÅS PÅKET KÄRE		
EFTER- NAMN										CIVIL- STÄND				
ETT MIND- RE GIFT					ÄR TILL FÖR- TRET					RIM- MA				

nr 2

Lösningarna måste vara Status redaktion, Box 3196, 103 63 Stockholm, tillhanda senast den 10 mars och tävlingsbrevens skall vara märkta "Bildkryss nr 2".

Tre priser utdelas som vanligt, nämligen ett på 50, ett på 25 och ett på 15 kronor.

Pristagarnas namn meddelas i Status aprilnummer.

Namn .....

Adress .....

Postadress .....

VICTOR STEFFEN

Sjukvagnen

På centralstationen i Stockholm var det liv och rörelse. Det var på den tiden då tågen sa pip och sch, sch, sch och det rök ur skorstenen. Det luktade lokomotiv i hallen.

Där var ett litet sällskap flickor, kontorsflickor med blommor i händerna, de skulle säga farväl till sin kamrat, som skulle forslas per sjukvagn till sanatorium. Och där stod också en ung man med allvarligt ansikte. Där var visst också ett brudpar, som tog farväl av släkt och vänner på väg ut till bröllopsresan.

Ja, tänkte han, det kunde varit vi. Men nu var det så lyckligt ordnat att han skulle följa med sin fästmö som underläkare och bota henne. Med kärlekens hjälp.

En av kamraterna kysste den sjuka på kinden och gav henne en bukett. Och den unge läkaren skämdes. Han hade inte kysst sin fästmö, han hade läst Berglunds upplysningsskrift om "den vita pesten" och hur man skulle skydda sig för smitta. Han var ingen Romeo som ville dricka giftet från den älskades läppar. Och hon ville på allt sätt skydda honom från smitta.

Hon hade varit den gladaste bland de glada, spelade tennis och sam och nu låg hon där i en knirkande fjädrad bädd i sjukvagnen som hängde och slängde längst bak i tåget för att kunna lätt byta om vid knutpunkterna. Där hängde och slängde denna vagn som eldades med en svavelosande kokskamin. Då och då la han in en skuffa kol. Kunde man se på landskapet? Nej fönstret var vitmenat för att hindra insyn.

Här bar denna sjukvagn i väg genom landskapet ett ungt par som hade trott att de skulle utgöra livets lycka för varandra. Det hade passat bättre med risgrynskastning till de bröllopsresande. Men deras problem var inte Kanarieöarna eller Italien. Hennes var hur hon skulle undgå att smitta honom och hans hur han skulle undgå att såra henne. De kom överens om en kyss på pannan i förhoppning att bacillerna skulle dragas nedåt och undvika höjderna. Och hans lust att krama om henne började ge vika för rädslan att göra henne illa. Men hon brydde sig inte om något annat än att han älskade henne och det gjorde han annars skulle han inte övergivit det friska livets fröjder för att sitta vid hennes sjuksäng.

Om han älskade henne skulle det ju vara hans högsta nöje. Och hon ville fortsätta att vara den gladaste bland de glada och skoja upp honom inte tynga ner honom med sin sjukdom. Och han tyckte hon var vacker, hon höll sitt glada utseende och hon höll handen nätt för när hon levererade sitt sputum i blåsippan, som spottkopparna på grund av sin färg kallades. Men ändå var det väl en del av romantiken som skakades av, osades bort i den slängande sjukvagnen.

Efter några ombyten kom de fram till Ervalla där den livréklädde kuskens tog emot dem i sanatoriets droska förspänd med två svarta hästar.

Man åkte fram genom de tysta skogarna och förhoppningarna kom susande i granarna till den unge läkaren som var på väg att bota sin älskade.

De var mer i harmoni med skogen och de frustande hästarna än med den slängande, osande sjukvagnen.

Ja, där låg Hålahults sanatorium och sträckte sina armar mot den lidande mänskligheten. Där togs de emot av den vänlige överläkare Waller, en av tuberkulosvårdens pionjärer. Hålahult var det första av jubileums-sanatorierna, byggd för pengar som insamlats till Oskar den andre och drottning Sofia vid något jubileum. Det var det bästa möjliga för lungsjuka och de nyintagna fick som välkomsthälsning en biffstek.

Så följde två år där de ljusa förhoppningarnas tråd så småningom fördunklades av vävens mörka inslag. Hennes hull härjades, men glädjen och livligheten stannade kvar, sjukdomen rädde inte på hennes själ som förlänade en subtil och lysande skönhet åt hennes drag. Till slut blev hoppet endast en dröm. Tuberkulosen var en elefant, väldig i styrka, och den förföljde honom i en trång gång som inte gav möjlighet till avvikelser. När elefanten just höll på att hinna honom och trampa ner honom vände han sig om och ropade i ett sista förtvivlat försök: Makten är kärlekens. Och si, elefanten böjde knä och han gick bort och klappade den.

Ja, i drömmen, men i verkligheten krossade elefanten deras unga lycka, pressade själen ur kroppen, släckte elden och lämnade kvar en härjad kropp, ful och avskräckande. Man märkte hur skön hennes själ var, när döden kramat ut den och lämnade kvar endast grå aska. Och prästen höll

Det här är en berättelse ur den värld som var många tuberkulossjukas under hela första hälften av 1900-talet. Många fick åka i den sjukvagn, som VICTOR STEFFEN med en beundrandsvärd minnesrikedom i dealjerna skildrar. Victor Steffen som den 1 april fyller 84 år var under många år sanatorieläkare. Nu visas han på Hemmet, 430 40 SÄRÖ. Med humor och med klar intelligens skriver han fina och kloka brev till en tacksam redaktör. Skriv ni också till honom.

en patetisk och svavelosande parentation i kyrkan i ett hav av blomster.

Ja, tänkte den unge läkaren, du dömer dig själv och har inte reda på, kan inte veta, att den du talar om var en ängel redan här på jorden. Och hennes broder talade vid graven och sade: Hon var en hjältinna, ja, hon kunde

de uthärda plågan med ett leende. Bara du älskar mig är det inget ont som kan komma åt mig. Älskade han henne, den stofthydda som var kvar? Han måste nog erkänna att han kunde se på unga friska kvinnor med begärligare blickar.

Det gällde att uppföra sig som om.

Lyckades han? Genomskådade hon honom. Hon frågade: Kan du tänka dig att gifta dig med den och den? Och han svarade sanningsenligt ett svagt ja. Men han skulle ljugit, han skulle ha berett henne glädjen att höra att han inte kunde tänka sig någon annan än henne som brud. Varför ljög han inte barmhärtigt i stället för att säga den grymma sanningen. Han följde henne i droskan. Men nu åkte hon på en flakvagn till den granrisklädda godsinka som skulle föra henne till hembygdens kyrkogård. Det var i höstens tid. Då föll ett visset löv det sista, och blev till prydnad på kistan.

Han gick och såg på kransar och buketter och dröjde sig kvar. Då kom hans pappa och förde honom bort med ett hårt tag i armen. Och han kom ihåg den bittra stund, då han blev kvarsittare i klassen och ursäktade sig med sitt brutna ben och fadern hade sagt: Nej du har varit lat, du skulle kunnat om du bjudit till. Nu var han åter underkänd. Kärleken övervinner allt. Vad var det för en känsla han bedragit sig på, var han inte mäktig den kärlek som övervinner allt? Och han gick bedrövad bort. Han var inte värd någon tröst. Endast förebräelser.

Det som vi kallar kärlek är inte sådant som Paulus påstår. Det har inte alla de goda egenskaperna, utan också några dåliga. I min engelska Bibel heter det charyti och i den franska charité och det betyder snarast barmhärtighet och det är en vackrare egenskap än kärlek, på den passar Pauli ord. Kärlek utan barmhärtighet är snarast detsamma som råhet. ■

Din rätt!

Välkänt och gott. Sibylla är idag landets ledande varumärke i gatuköken. Mer än varannan varmkorv som säljs är en Sibylla och sortimentet utvecklas ständigt med nya kvalitetsprodukter. Så håll på Din rätt!

Örebrofolket besökte danska vänner

Här är hela gruppen framför Domkyrkan i Roskilde.

Örebro läns centralorganisation för hjärt- och lungsjuka har varit i Danmark. Ett femtiotal medlemmar från lokalföreningarna deltog i utflykten. Tidigt i den något blåsiga morgonen startade deltagarna i Karlskoga för att i Örebro förena sig med oss från Örebro och Lindesberg. Som alltid på våra utflyktsresor var samtliga i toppform och stämningen var hög i bussen. Den värmländska humorn flödade och smittade av sig på närkingar och västmanlänningar och snart var historieberättarna i full gång, berättar **BIRGIT LINDAHL** i denna reserapport som redaktionen tvingats att av utrymmesskäl starkt förkorta.

I det idylliska Roskilde besökte vi Vikingaskeppshallen, där man gjort ett

sevärt museum med skepp och andra lämningar från Vikingatiden, som man funnit i havet. Men där fanns också ett kafé och de härliga danska smörrebröden och wienerbröden försvann som smör för sol. Efter att ha styrkt oss både andligen och lekamligen och njutit av den vackra omgivningen, det strålande vädret och havet var det dags att bese Domkyrkan. Här ligger alla Danmarks regenter begravda i pampiga gravkor och sarkofager. Kyrkan grundlades redan av den första kristna kungen Harald Blåtand omkring 960 år efter Kristus och har sedan ombyggt och tillbyggt undan för undan. I domkyrkan fanns mycket sevärt, den förgyllda kungastolen från 1600-talet, predikstolen i sandsten med alabasterfigurer, fantastiska konstsmiden i järn, Drottning Margaretas sako-fag av svart marmor med alabasterstaty av drottningen (det var alltså unionsdrottningen).

Bomiparken imponerade stort

I domkyrkans svala hägn gick tiden fort och vi måste återvända till bussen ganska snart för att hinna med det planerade besöket på Boserups Minde (motsvarighet till RHL) och dess nya anläggning, Bomiparken, på Amager. När vi kom dit möttes vi av Poul Knudsen, som välvilligt hade ställt upp. Han gjorde en kort resumé över Bomiparkens tillblivelse, dess funktioner och omfattning. Vi fick sedan se anläggningen som omfattar vård-, sosselsättnings- och rehabiliteringsavdelningar, men det finns även 14 bostadsblock med 84 pensionärsbostäder med grönområde till varje block. Dessutom finns det ett rehabiliteringshem med 46 enkelrum och en öppen rehabiliteringsavdelning i tre paviljonger med 100 platser. Boserups Minde är initiativtagaren till denna storartade anläggning som påbörjades år 1972 och som invigdes i maj 1975. Anläggningen är

avsedd inte bara för de som bor där utan även för andra pensionärer av olika slag som vill komma hit på dagtid.

Det danska förbundet har alltid varit framsynt och starkt engagerat socialpolitiskt och den här nya anläggningen tycks vara kronan på verket på en lång rad socialpolitiska engagemang i form av konvalescenthem, sommarhem, verkstäder och anläggningar för lungsjuka och nu även pensionärer. Jag har haft tillfälle att se en hel del av deras omfattande verksamhet och jag är minst sagt imponerad av den vilja och företagsamhet som präglar detta förbund, där inga hinder tycks vara för stora för att övervinnas.

Alltnog, alla var imponerade och applåderade ivrigt Poul Knudsen när han på genuin danska sa "på gjen-syn".

Alfred Lindahl framförde allas vårt tack.

Nästa morgon var det dags för hemfärd, denna gången över Sundet från Tuborgs hamn till Landskrona och bussen rullade norrut med glada men trötta resenärer. Alla var överens om att resan varit en fullträff och bidragit till förbrödning mellan de tre lokal-föreningarna. Nu återstår bara Island av de nordiska länderna som resmål — får se om det kan förverkligas någon gång i framtiden.

Bra kurs i Osby och glad länsträff i Klippan

Kristianstads läns centralorganisation för hjärt- och lungsjuka hade en veckoslutskurs på Svanholmens konvalescenthem i Osby den 20—21 november 1976.

Ordföranden i centralorganisationen Elliott Nylander, Hässleholm, hälsade de 30 kursdeltagarna välkomna.

Landstingsman Malte Carlsson, Hässleholm talade om landstingets arbetsuppgifter och med tyngdpunkten

Här har vi glada medlemmar i Hjärt- och lungsjukas förening i Borlänge under en kanske välbehövlig rast på resa till Vorna herrgård.

Från Sundsvall åkte man till Storlien i ett strålande vackert väder. Här har man stannat till i Norge för naturligtvis gjorde man en liten avstickare till grannlandet i väster.

på sjukvårdsplaneringen i länet. Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka representerades av konsulent Hans Persson som talade om den kursverksamhet som förbundet kommer att driva under hösten, vintern och våren.

Margita Kräzer, Lund, talade om studiearbetet och de möjligheter vi har att få hjälp från ABF. Grupparbete förekom, där respektive grupper fick redovisa lokalavdelningarnas aktiviteter under hösten, vintern och våren.

Det var mycket nöjda kursdeltagare och en mycket bra kurs som Elliott Nylander kunde avsluta.

Den 28/8 1976 anordnade Centralorganisationen en länsträff för samtliga medlemmar. Träffen var anordnad i Klippan med lokalföreningen där som värd. Samlingen skedde i hembygdsparken och sedan följde en god måltid på Regnbågen. Därefter var det dans med mycket hög stämning. Cirka 100 medlemmar deltog i träffen.

En mycket vacker stad, Städernas Pärla, som Krakowborna säger. Bland ståtliga och konstnärliga byggnadsverk märks framför allt kyrkor med jätte-höga torn. Överallt i Polen ser man kyrkor och på väggarna är det tätt med helgon-bilder, krusifix och små konstverk med jungfru Maria och mästarren på korset. Polen är katolskt till 95 %.

Sex mil från Krakow ligger Auschwitz, en liten stad vars namn är välbekant över stora delar av världen. Fyra och en halv miljoner polacker bragtes här om livet. På Auschwitz-muséet förvaras dokument om denna den största massakern i mänsklighetens historia.

Wroclaw ödelades nästan totalt

Vi fortsätter mot ytterligare en storstad, Wroclaw, Polens fjärde stad med halva miljonen innevånare, känd redan på 900-talet. Under andra världskriget blev Wroclaw nästan totalt ödelagd. Nazisterna vägrade i det längsta lämna staden och först den 6 maj 1945, fyra dagar efter Berlins fall kapitulerade tyskarna och den 7 maj tågade ryssarna in. Det lär ha kostat sju tusen sovjetsoldater livet innan kapituleringen. Vid ingången till kyrkogården står två stridsvagnar, varav den ene var den förste som rullade in i Wroclaw och träffades av en sk "Panzer faust", varvid hela besättningen omkom. Idag är Wroclaw ett betydande centrum för industri, vetenskap och kultur, med en export till ett 50-tal länder och av kriget märks icke ett spår mer än begravningsplatsen som jag redan nämnt.

På väg in i DDR

Vid gränsstationen Görlitz lämnade vi Polen och åkte in i Tyska Demokratiska Republiken. Landskapet är till börja med likt Polen. Enkelt och fattigt verkade det på landsbygden. Här så väl som i Polen såg vi hur enskilda bönder brukade en liten jordbit, drog ihop bränsle till vintern. I de små städerna såg vi bl a gaslyktor på gatorna. Allt eftersom vi kom längre in i Tyskland förändrade sig bilden och allt fler industrier syntes till och därmed ett bättre bostadsbestånd. Vi var på väg till Dresden på den breda autostradan som Hitler en gång lät bygga för att snabbt kunna transportera tanks och annan krigsmateriel i förberedelserna till andra världskriget och då speciellt mot Polen. Här på östsidan av tredje riket hade mot slutt

Hotel Forum i Warszawa är uppfört av svenska byggnadsarbetare.

tet av kriget bomberna fallit i riklig mängd, men det var icke längre Hitler som bestämde vem som skulle förgöras. Dresden var en av de storstäder som så gott som helt jämnades med marken. Nu återuppbyggd med välplanerad stadsplan, ljus luftig och mycket vacker. Skall jag säga något mer om Dresden så vill jag bara nämna att den blev stad 1216, att den är en stor handels-, industri- och skolstad. Många gamla förnämna byggnadsverk har efter kriget restaurerats eller återuppbyggts.

Mässornas stad — Leipzig

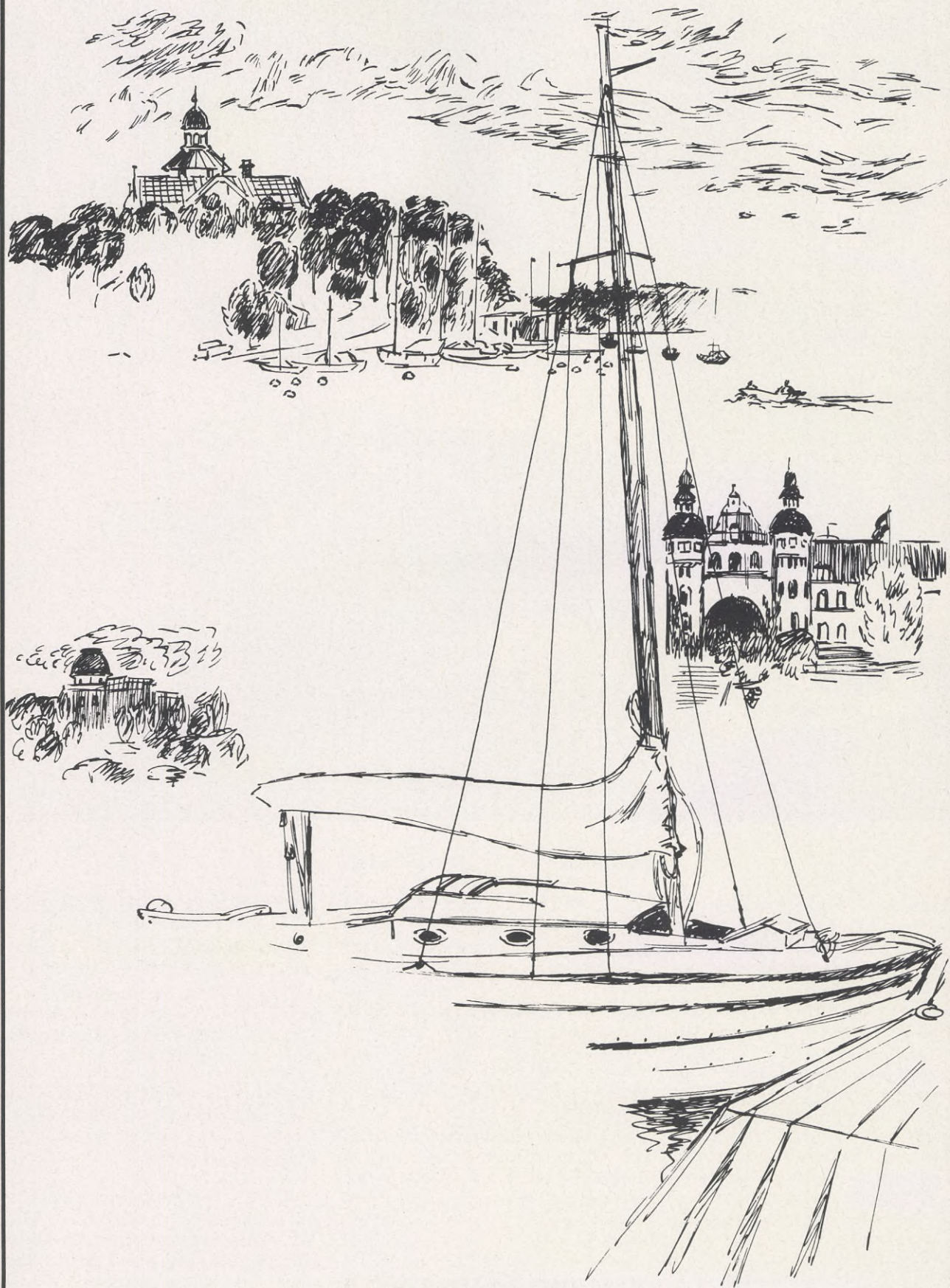
På något vis undkom Leipzig västmakternas bomber, men icke helt. Vissa delar av staden hade fått kraftiga smällar och på sina ställen såg man hur de gamla stabila tegel- och betonghusen var pepprade med kulhål och bombsplitter. Staden är mycket gammal. Redan på 1200-talet finns den omnämnd som bemärkt handelsstad. Alla har väl hört talas om Leipzig-mässorna, som hålls två gånger om året — höst och vår. Hit kommer affärsmän från hela världen. Staden har också varit Sachzens största och förnämsta handelsstad och är fortfarande av stor betydelse. Då den är mycket gammal och ej totalförstörd under kriget är de gamla stabila byggnaderna kvar oförändrade. Grå, svarta och trista, liksom de gamla och numera trångata gatorna. Det var ett negativt intryck man först fick, men å andra sidan var det en glimt från den gamla världen.

Gamla stora pampiga kyrkor möter man överallt, inte minst i Leipzig. En av dem är emellertid vida känd, Thomas-kyrkan, där Johan Sebastian Bach vilar i sin sarkofag. Hit vandrar numera musikvänner i stora skaror, här ges också stora Bach-konserter. Utanför kyrkan har hans staty rests. Sist vill jag bara påminna om att det var här som Napoleon den 19 oktober 1813 kapitulerade. Så var det slut med hans makt och ära för all tid.

DDR-Berlin — en ny stad

DDR:s huvudstad tog emot oss på sitt flottaste hotell, Berolina, som ligger vid Karl-Marx allé i centrum av staden. Efter kriget låg Berlin i grus och aska och det skulle dröja årtionden innan öst med Sovjets tillstånd och ekonomiska bistånd började det mödosamma arbetet med återuppbyggnaden. Så långt jag kunde se och bedömma har det blivit en helt ny stadsplan med pampiga stora skyskrapor. En del gamla ärevärdiga monumentala byggnader har emellertid restaurerats och håller på att återfå sin tidigare fasad. Den stora pampiga domkyrkan och många andra gamla byggnadsverk som vi såg var under restaurering. Men vissa byggnader kommer nog aldrig att återuppstå, riksdagshuset, rikskansliet m fl. Öst-Berlin är icke längre samma gamla tyska stad som under Kaiser Wilhelms, Bismarcks och Hindenburgs och så förstas Hitlers tid. Det gamla skall utplånas, en ny stad, ett nytt rike har avlöst tredje riket. ■

Teckningar av Elsie-Britt Stenquist

Att förebygga skador känns för oss lika viktigt som att skydda dig genom försäkringar.

Att rädda liv och förhindra olyckor känns för oss självklart. Vi och våra ägare – försäkringstagarna – representerade genom regionråd och fullmäktige vill inte att någon ska råka illa ut. Att ha en bra försäkring och att få en korrekt skadebehandling om det händer något är i och för sig bra. Men bäst för alla är naturligtvis att olyckan inte sker.

För många är Trygg-Hansa ett försäkringsbolag som har livbojen som symbol. Få känner till att vi satsar på en mängd aktiviteter i skadeförebyggande syfte.

LIVRÄDDNING HAR VI ARBETAT MED I ÖVER 20 ÅR.

Hittills har vi delat ut drygt 35.000 livbojar till kommuner och organisatio-

ner. Tillsammans med Svenska Livräddningssällskapet – Simfrämjandet (SLS) har vi utvecklat t.ex. Hansalinan, Hansadubben, Hansapiken och den osänkbara livräddningsbåten.

TRAFIKSÄKERHET ÄR ETT ANNAT ANGELÄGET OMRÅDE FÖR OSS

Aktiviteter tillsammans med NTF och Trafiksäkerhetsverket, stöd åt forskning, reflexer, skolpoliserna och halkkörningsbanorna är något av det vi satsar på för att minska riskerna i trafiken.

TRYGG HANSA
ägs av försäkringstagarna

KOST- OCH MOTIONSVERKSAMHET ÄGNAR VI OSS OCKSÅ ÅT.

Vi samarbetar här bl.a. med Friluftsförbundet, Socialstyrelsen och Kanotförbundet för att vi alla ska få bättre kost- och motionsvanor.

BARN- OCH UNGDOMSVERKSAMHET TYCKER VI ÄR VIKTIGT.

Vi stöder därför ungdomsorganisationer t.ex. scouterna.

Genom forskningsfonder bidrar vi till forskning om trafiksäkerhet, hälsa och annat som rör vårt liv och vår säkerhet. Vårt förlag ger ut skrifter i aktuella ämnen t.ex. "våra sociala förmåner".

Vi vet att våra skadeförebyggande aktiviteter behövs och gör stor nytta.